

Over de betekenis van de bosbouw in het IJselmeergebied

[914]

J. L. F. OVERBEEK

Inleiding.

Sedert het tot stand komen van de Noordoostpolder hebben zich op het gebied van de bosbouw in het IJselmeergebied veranderingen voltrokken die rechtstreeks verband houden met de ontwikkelingen die zich in de landbouw voordoen. Bij de bestemming tot bosgrond in Oostelijk Flevoland is reeds terstond de grens ruimer genomen dan in de Noordoostpolder het geval was. De bosgronden zijn relatief beter.

Doch ook overigens zijn er ontwikkelingen gaande die aan de bosbouw in de IJselmeerpolders bepaald niet ongemerkt voorbij gaan en stellig hun stempel zullen drukken op het toekomstige landschap van de IJselmeerpolders.

In landbouwkundig opzicht hebben de IJselmeerpolders in ons land altijd een bijzondere en vooraanstaande plaats ingenomen. Dat is ook geen wonder indien men bedenkt dat de rationele indeling en de stand van het landbouwkundig onderzoek alle mogelijkheden voor een voorbeeldige landbouw in zich hielden.

Thans, nu men zich voor problemen van ruimtelijke bestemmingen gesteld ziet, vraagt men zich af of aan de nog resterende IJselmeerpolders niet een bredere betekenis moet worden gegeven dan een vrijwel uitsluitend agrarische. Een principieel antwoord op deze vraag is gegeven in „Een structuurplan voor de Zuidelijke IJselmeerpolders”, een uitgave van de Dienst der Zuiderzeewerken te 's-Gravenhage van 1961.

In het navolgende wil ik u gaarne een en ander mededelen over de rol die de bosbouw hierbij heeft te vervullen en over de wijze waarop dit geschiedt. Daarbij wil ik nog even ingaan op de vorming van de Noordoostpolder die, voor wat betreft de bestemming tot bosgrond, als gereed kan worden beschouwd en waar de niet aan de woonkernen gebonden bossen thans geheel aan het Staatsbosbeheer zijn overgedragen.

Zoals u bekend zal zijn, zijn er twee rijksdiensten die met de inpoldering de ontginning en de inrichting van de IJselmeerpolders belast zijn. De Dienst der Zuiderzeewerken te 's-Gravenhage is belast met de dijkbouw, de aanleg van het ontwateringssysteem bestaande uit kanalen, tochten en sloten en met de aanleg van wegen en kunstwerken (gemalen, bruggen, duikers enz.). De Rijksdienst voor de IJselmeerpolders is belast met de ontginning en tijdelijke exploitatie van de gronden, met de bouw van steden, dorpen en boerderijen en voorts met de kolonisatie van de polders. Inmiddels zijn de werkzaamheden in Oostelijk-Flevoland in volle gang, terwijl de dijkbouw van Zuidelijk-Flevoland ook reeds in een gevorderd stadium verkeert.

Het Staatsbosbeheer adviseert de beide genoemde diensten met betrekking tot de landschapsbouw en geeft tevens technische voorlichting bij de aanleg van bossen en beplantingen.

De Noordoostpolder.

In de Noordoostpolder kwamen voor de bosbouw alleen die gronden beschikbaar die vanwege hun slechte kwaliteit voor de landbouw niet in aanmerking kwamen. Het waren de lichte grofkorrelige zandgronden, structuurloze fijnkorrelige zandgronden, de veengronden en de structuurloze zeer zware keileemgronden.

Als bodemvoorbereiding werd, waar mogelijk, een vrij diepe volle grondbewerking toegepast (40—50 cm), waarbij ervoor werd gezorgd, dat de bovengrond niet onder in de ploegvoor werd gewerkt doch enigszins met de ondergrond werd gemengd. Deze diepe grondbewerking kon niet altijd worden toegepast in de keileemvakken, daar deze zware grond zich niet tot die diepte laat ploegen. Hier moest worden volstaan met een ploegdiepte van 20 à 25 cm.

Tot 1953 werd in de Noordoostpolder gebruik gemaakt van de in de Wieringermeer reeds bepaalde houtsoortenkeuze bestaande uit *Pinus nigra* (Austriaca en Corsicana) op de grofkorrelige zee-zandsoorten, op de fijnere zandgronden waren het de loofhoutsoorten populier (verschillende rassen), inlandse eik (*Quercus robur*), es (*Fraxinus excelsior*), esdoorn (*Acer pseudo-platanus*) en in geringe oppervlakten ook beuk (*Fagus sylvatica*).

Na 1953 werd het oorspronkelijke sortiment aangevuld met enkele andere houtsoorten. Op de minder grofkorrelige zandgronden werd gebruik gemaakt van lariks (*Larix leptolepis*) en fijnspar (*Picea abies*).

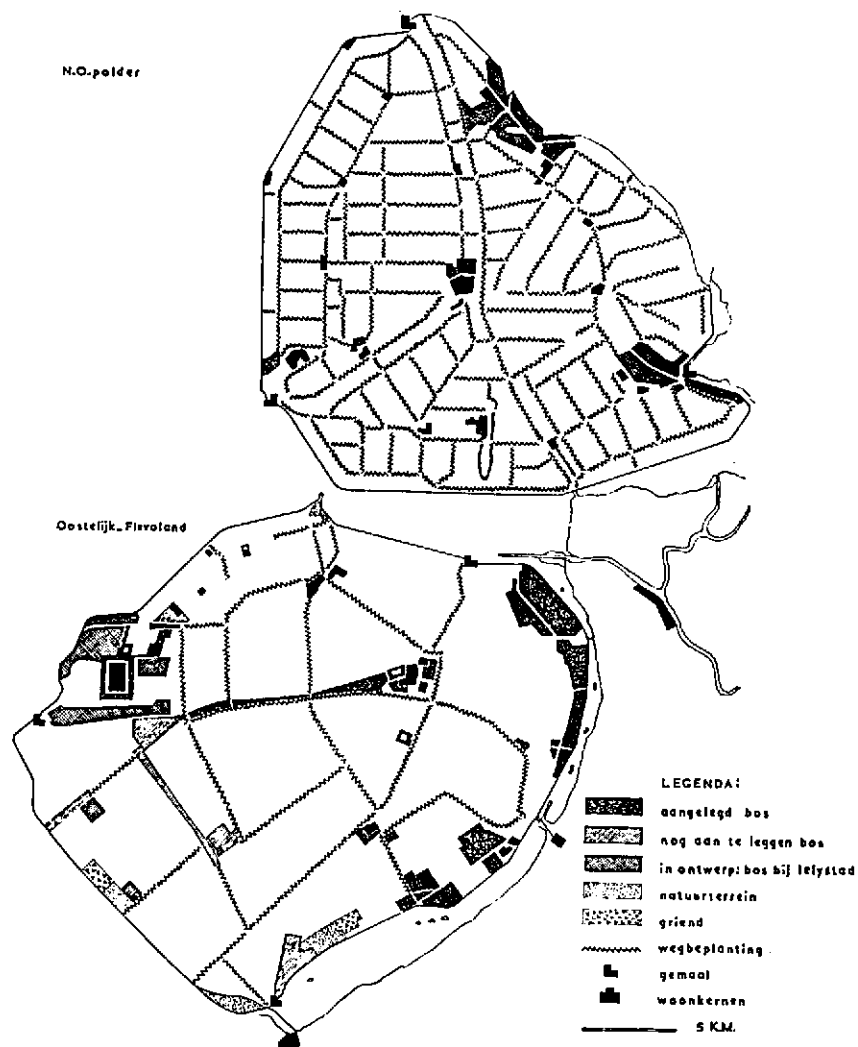
De keileemgronden werden voor een deel bebost met gemengd loofhout waarin de es een belangrijke rol speelt. Ook hier werd van de populier gebruik gemaakt, zulks met gebruikmaking van els (*Alnus glutinosa*) als bodembedekker. De veengronden werden tenslotte bebost met sitkaspar (*Picea sitchensis*).

Gewoonlijk werden per ha \pm 8000 stuks hoofdhoutsoort gebruikt, aangevuld met nog eens 8000 stuks vulhout en els (*Alnus glutinosa*) als drijfhout. Het vulhout bestond dan uit vuilboom (*Rhamnus frangula*), lijsterbes (*Sorbus aucuparia*), vlier (*Sambucus nigra*), krenteboom (*Amelanchier laevis*), hazelaar (*Corylus avellana*), vogelkers (*Prunus padus*), de boskriek (*Prunus avium*) en tamme kastanje (*Castanea sativa*). Deze houtsoorten werden gewoonlijk in bepaalde schema's verwerkt.

Op de uiteindelijke bossamenstelling van de Noordoostpolderbossen kom ik later in tabelvorm nog terug.

Oostelijk Flevoland.

Ook in Oostelijk Flevoland waren het aanvankelijk de slechte gronden die voor bosbouw bestemd waren. De gewijzigde omstandigheden leverden hier echter relatief gezien betere gronden op dan in de Noordoostpolder het geval was geweest. Wel kwamen er in Oostelijk Flevoland ook grofkorrelige zand-

gronden voor, doch de eisen die aan de grond werden gesteld, lagen hoger. Naast grofkorrelige zandgronden kwamen thans ook kleihoudende zandgronden en lichte zavelgronden vrij. Deze omstandigheid alleen al noopte ons de vraag te stellen of de houtsoortenkeuze die vroeger was vastgesteld nog zou moeten worden gehandhaafd.

Daarbij kwam nog, dat in 1957 door de Directie van de Rijksdienst voor de IJselmeerpolders was besloten de eenmaal voor bos bestemde gronden zo snel mogelijk te bebossen. Voordat de boscultures worden aangelegd wordt gewoonlijk enkele jaren landbouwvoorbouw toegepast. De opbrengsten van deze landbouwvoorbouw zijn relatief gering en voor genoemde Rijksdienst niet aantrekkelijk. Dit klemt destemeeer wanneer ze ver van het ont-

ginningsgebied liggen dat de Dienst in tijdelijke exploitatie heeft. Het bossingstempo zou dus moeten worden opgevoerd tot het dubbele van de gemiddelde voortgang in de Noordoostpolder. Het jaarlijkse programma bedraagt ± 350 ha.

Tenslotte moesten we ons afvragen of de arbeidsvoorziening mogelijk van invloed zou kunnen zijn op de houtsortimentskeuze. Drastische uitbreiding van het aantal arbeiders, werkzaam in de bosbouw, kon niet in het vooruitzicht worden gesteld.

Thans kan worden vastgesteld, dat sinds 1959 in Oostelijk Flevoland gemiddeld ongeveer 50 arbeiders in de bosbouw werk vinden. Dit aantal wordt in de zomer gedurende enkele maanden gehalveerd, terwijl het in het plantseizoen wordt aangevuld tot ± 80 arbeidskrachten.

De ervaringen in de Noordoostpolder waren, dat gedurende de zomer veel arbeidsdagen nodig waren voor de instandhouding van het in de eerste jaren noodzakelijke intensieve ontwateringssysteem van sloten en greppels. Voorts was het de onkruidbestrijding die bijzonder veel arbeidstijd in de zomer vergde, een tijd juist dat het aantal arbeidskrachten gering was.

Het voorgaande noopte ons:

- 1e. Om te zien naar eenvoudige bebossingschema's en het gebruik van snel groeiende houtsoorten die snel in sluiting zouden gaan. Dus veel populier, wilg en els.
- 2e. Om te zien naar mechanisatie-mogelijkheden; vooral van werkzaamheden, die relatief veel manuren vergen.
- 3e. De beschikbare arbeidskrachten zo rationeel mogelijk aan te wenden.

Na intensief veldonderzoek, in samenwerking met het Bosbouwproefstation in Wageningen, werd de volgende indeling gemaakt:

Pinusgrond: Grofkorrelige zandgronden zonder of praktisch zonder lutum.

Gronden geschikt voor meereisend naaldhout: Zandgronden met een lutumgehalte van 1 tot 3 %.

Gronden geschikt voor loofhout: Zandgronden met een lutumgehalte van 2 tot 4 % of hoger.

Gronden geschikt voor populier en wilg: Zandgronden met een lutumgehalte van meer dan 4 % en zavel- en kleigronden.

Deze indeling wordt als richtlijn gebruikt bij de bepaling van de bodemgeschiktheid voor bepaalde cultures. Nader onderzoek zou de juistheid van deze geschiktheidsindeling moeten toetsen.

Hieronder volgen de indelingen van de bossen in de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland naar de stand van de werkzaamheden per 15 mei 1965.

Bruto bosoppervlakte Noordoostpolder 2100 ha (eigendom: Staatsbosbeheer). Verdeling naar houtsoortengroepen (afgerond):

Loofhout, populier en wilg	190 ha	9 %
Ander loofhout zonder populier	730 ha	35 %
Lariks	150 ha	7 %
<i>Picea spec.</i>	680 ha	32 %
<i>Pinus spec.</i>	200 ha	10 %
Diversen en wegen	150 ha	7 %
	2100 ha	100 %

Bruto bosoppervlakte in Oostelijk Flevoland 2700 ha. Verdeling naar houtsoortengroepen:

Populier en wilg	807 ha	30 %
Ander loofhout met populier als schermhoutsoort	924 ha	34 %
Ander loofhout zonder populier	224 ha	8 %
<i>Picea</i>	305 ha	11 %
<i>Pinus</i>	129 ha	5 %
Diversen en wegen breder dan 6 m	311 ha	12 %
	2700 ha	100 %

Ten aanzien van de mechanisatie van de werkzaamheden kan het volgende worden medegedeeld.

De bosaanleg geschiedt sinds 1959 niet meer in handwerk, maar door middel van plantmachines. Hierbij worden met een trekker 4 à 6 plantsleuven in de voorbereekte grond getrokken waarin met de hand het plantsoen wordt gestoken. Daarna worden met drukwielen de sleuven gedicht.

Het onderhoud van greppels en sloten geschiedt eveneens langs mechanische weg. Greppels worden opgeschoond met een greppelfrais, terwijl de sloottaluds met daarvoor geschikte taludmaaiers worden gemaaid.

Voorwaarde voor mechanisatie is een daarop gerichte inrichting van de opstand. Er moet worden gezorgd voor voldoende ruimte voor de te gebruiken apparaten. De mechanische onkruidbestrijding nadert misschien de eindoplossing in de vorm van een drievoudige cirkelmaaier achter een verhoogde trekker, die zich tussen de rijen in de cultures kan bewegen en die daarbij het onkruid afmaait.

Ook het werk in de \pm 50 ha grote boomkwekerij van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders verkeert in een vergevorderde staat van mechanisatie. Zowel het verspenen, als het oprooien en bundelen van het plantsoen geschiedt geheel mechanisch. Aan rationeel gebruik van de arbeidskrachten wordt bij voortdurend aandacht besteed.

De nieuwste ontwikkelingen:

Tot nu toe werd dus steeds het bosareaal bepaald tegen de achtergrond van agrarische geschiktheid, zij het dan ook dat de geschiktheidsgrens ten opzichte van die in de Noordoostpolder niet beduidend was verschoven. In de laatste jaren wint meer en meer het denkbeeld veld, dat de nog droog te leggen IJsselmeerpolders meer in algemene zin dienstbaar dienen te worden gemaakt. In het meergenoemde structuurplan voor de Zuidelijke IJsselmeerpolders wordt dit ook duidelijk gesteld. Een stelsel van goede autowegen zal het poldergebied doorkruisen en daarmee niet alleen de verkeersverbindingen van de randstad met het noorden en oosten des lands sterk verkorten, doch ook zal een stroom van mensen dit gebied doorkruisen en er ook voor kortere of langere tijd willen verblijven. Voorwaarde hiervoor is uiteraard een gepaste uitrusting voor recreatieve doeleinden.

De recreatieve ontwikkeling van de polderbossen in de Noordoostpolder logenstraffen het denkbeeld dat deze voor recreatie ongeschikt zouden zijn.

Er worden in de Noordoostpolder steeds nieuwe voorzieningen getroffen voor toerisme en verschillende vormen van recreatief verblijf. Steeds worden deze voorzieningen achterhaald door een grotere behoefte dan de getroffen maatregelen.

De ontwikkeling van het recreatief gebruik van de oevers van het Veluwe-meer maakt nadere voorzieningen binnen de polderdijk noodzakelijk.

De Rijksdienst voor de IJselmeerpolders ziet dit ook in en is voornemens de nodige ruimte ter beschikking te stellen en het noodzakelijke milieu in de polder te scheppen. Er kan worden verwacht, dat in Oostelijk Flevoland $\pm 12\%$ van de totale oppervlakte zal worden bestemd voor bossen en natuurterreinen.

Natuur-, bos- en recreatieterreinen in Oostelijk Flevoland

Vogelweidereservaat	200 ha	
Vogeleilanden	23 ha	
Oecologisch reservaat	67 ha	
	<hr/>	
Totaal natuurgebieden		290 ha
Roggebotse bos	825 ha	
Reve-Abbertbos	700 ha	
Spijk-Bremerbergbos	650 ha	
Harder- en Larserbos	1075 ha	
	<hr/>	
Totaal bosgebieden		3250 ha
Lelystad	1080 ha	
Dronten	100 ha	
Biddinghuizen	90 ha	
Swifterbant	95 ha	
	<hr/>	
Totaal dorpsbossen		1365 ha
Kleine boscomplexen	80 ha	
Bosstroken langs wegen	640 ha	
Wegbeplantingen	190 ha	
Boerderijerven	170 ha	
	<hr/>	
Totaal verspreid		1080 ha
Sportvelden e.d.	145 ha	
Kampeertreinen, speelweiden e.d.	320 ha	
Stranden	30 ha	
	<hr/>	
Totaal recreatieterreinen		495 ha
Grienden	252 ha	252 ha
	<hr/>	
Totaal generaal		6732 ha

Het is duidelijk dat bij de inrichting van de Zuidelijke IJselmeerpolders de bosbouw een zeer belangrijke plaats zal krijgen. Wel moet er op worden gewezen dat het steeds de recreatie-ruimte is die hierbij de doorslag geeft tot een bestemming tot bos, en dat zuiver bosbouwkundige overwegingen niet of nauwelijks in het geding zijn. Het zal de taak van de bosbouwer, belast met het maken van de plannen en de uitvoering ervan, zijn, het bosbouwbelang tot zijn recht te doen komen.

Toekomstverwachtingen:

Wanneer we thans het overzicht van de polderbossen nog eens nader beschouwen dan is het in de eerste plaats opvallend, dat er een beduidende verschuiving heeft plaats gevonden in de richting van het loofhout. Voorts valt het op, dat er duidelijk meer gebruik moet worden gemaakt van populieren. Deze ontwikkeling zal voortgaan. In de eerste plaats, omdat de voor de bosbouw beschikbare gronden tot \pm 1985 uit goede kleigronden zullen bestaan. De verwachting is voorts dat tot \pm 1985 het bos- en recreatie-areaal in de polders met \pm 14.000 ha zal zijn toegenomen. Dat betekent een gemiddelde toename per jaar van \pm 700 ha.

Het is om de vorengenoemde redenen waarschijnlijk, dat nog in toenemende mate van snelgroeïende houtsoorten gebruik zal moeten worden gemaakt. De tijd is niet ver meer, dat we hier met grote hoeveelheden loofhout van geringe afmetingen aan de markt gaan komen. Naar mijn mening is het nu reeds de tijd om voor dit hout een lonende afzetmogelijkheid te scheppen.

Zou het blijken dat deze afzetmogelijkheid niet valt te creëren, dan is de bosbouw in de IJselmeerpolders gedoemd een kostbare zaak te worden. Gelukt dit wel, dan kan de bosbouw in de IJselmeerpolders naar mijn mening een heilzame invloed uitoefenen op de financiële omstandigheden van de Nederlandse bosbouw in het algemeen.